

1763. évben az örmény plébánia	36 lelket számlált	3.)
1767. évben az örmény plébánia	45 lelket számlált	4.)
1798. " " " "	102 " "	5.)
1806. " " " "	74 " "	6.)
1810. " „" "	75 " "	7.)
1813. „" " "	71 " "	8.)
1849. " " " "	30 " "	9.)

Mint ezen adatokból látható, a hitközség mindig csekély lélekszámmal bírt, de hívei mind módos kereskedők voltak. 1849-ben egyszerre megcsappant a létszám, midőn a fenyegető veszedelem elől több család más vidékre költözött. S így a mint a belgrádi veszedelem volt oka Újvidékre költözésüknek 1739-ben, úgy viszont az 1849. gyásznapi okok okozták részben itteni pusztulásukat. Azóta egyaránt fogynak, úgy, hogy ma összesen csak 6-an vannak, különben ezek is németeknek vallják magukat, Minden esetre problematikus színezetű jelenség, egy életrevaló fürge népnek számszerint való apadása. Ennek megfejtése azonban igen egyszerű, ha figyelembe vesszük az örményeknél hazánkban mindenkor tapasztalható nemzetiségi beolvadást.

Az asszimilációt nagyban elősegítette azon körülmény is, hogy az örményeknek saját iskolájuk nem volt; a gyermekek jobbra németül tanultak, lassankint saját nyelvüket is elfeledték, s más nemzetiségét sajátították el. Így tűnt el az újvidéki örmény gyarmat észrevétlenül. Mindenesetre figyelemre méltó etnográfiai jelenség: egy életrevaló nemzetiség gyarmatának eltűnése.

Érdújhelyi Menyhért

1) Visitatio Canonica Eccl. Armenicae Cathol. Neoplantensis anno 1813. Adic 20. Junii. Kalocsai érseki levéltár. Újvidék.

2.) „Anno Domini 1739. mense Augusto, dum Turcae jam jam occuperant Belgradum nos omnes Armeni derelicto Belgrado fugimus a Manu Barbarorum una cum nostro Missionario P. Jacobo Erzerumci ex Monasterio Armenico Veneto, et venientes sedem figimus Neoplantae ad Petri Varadinum”

3.) Kalocsai érseki levéltár. Visitatio Canon. Eccl. Paroch. Neoplantensis Ritus Armenici. 1763.

4.) U.o. Visit. Can. 1767.

5.) U.o. Visit. Can. 1798.

6.) U.o. 1806.

7.) U.o. 1810.

8.) U.o. 1813.

9.) U.o. 1849.

Megjelent: Bács-Bodrogh vármegye egyetemes monográfiája II. kötet (204-208 old.) Zombor, Bittermann Nándor és fia könyv- és könyomdája 1896

(Eredeti helyesírással! Szerk.)

*****

Bogdán féle fényképészeti műterem. Kézdivásárhely, Kovászna m.

Jellege: Ipartörténeti emlék. Vezető: Dimény Attila.

Története: A Bogdán-féle műtermet az 1870-1880 körül alapították, s 1999-ig az alapító *Bogdán Ferenc* (1859-1918) leszármazottai vezették. Tőle fia, Bogdán Artúr (1883-1933) vette át, őt fia Bogdán Elemér (1914-1988) követte, halála után felesége, lécfalvi Jakó Etelka (1915-1999) dolgozott a műterembe. 2000-ben a magyar állam, a Nemzeti Örökség

Minisztériumának támogatásával megvásárolta a műtermet berendezésével, s rábízta a Kézdivásárhelyi Városi Múzeum által létrehozott alapítvány kezelésébe.

Irodalom: Ráday Mihály: Az utolsó lehetőség. *Népszabadság* 2000 április 22.; Miklósi-Sikes Csaba: Fényképészek és műtermek Erdélyben. Székelyudvarhely, 2000. 102.; Butka Zsuzsa: Napfény-műteremből fotómúzeum. *Antiquité* 2001/3. 25-28.

*Miklósi-Sikes Csaba: Múzeumok, gyűjtemények a Székelyföldön
Székelyudvarhely-Sümege, 2002*

*****

Bodvaj Bécsből nézvést

Földink, a Bécsbe származott *Dr. Száva Tibor-Sándor*, az erdélyi magyar és örmény gyökerek kiváló kutatója a lapunkban közölt Bodvaji vashámmal kapcsolatos írás kapcsán két érdekes és fontos tanulmányt juttatott el hozzánk, amelyet történészek, helytörténészek szíves figyelmében ajánlunk. 2003-ban, Kossuth Lajos születésének 200. évfordulója alkalmából a Bécsi Europa „Club” meghívott vendégeként az 1848-49-es forradalom és szabadságharc háromszéki vonatkozású eseményeiről tartottam előadást. Az ausztriai magyarok meglepően népes csoportját érdekelte a Kossuth-téma, s a program érdemi részének befejezése után sietős magánbeszélgetésekre is alkalom adódott. Így ismerkedtem meg dr. Száva Tibor Sándorral. Rendkívüli jártassága, napi tájékozottsága az erdélyi ügyekben, ismereteinek történelmi alapozása legmaradandóbb bécsi élményeim közé tartozik, amelyet mostani, 2004. október 9-én Bécsben keltezett levele is nyomatékosít. Idézem:

Tisztelt Szerkesztőség! Az alábbi két tanulmánnyal szeretném kiegészíteni Sylvester Lajos cikkét, amely a Bodvaji vashámmal kapcsolatos írással íródott. Talán nem mindenki számára ismeretes az a történelmi háttér, amely meghatározza a vashámmal későbbi jelentőségét a forradalom idején. Ezért ajánlanám ezt a tisztelt olvasó figyelmébe, de főleg az utókor számára is, mint történelmi dokumentumot.

Külföldi útjaink vagy itthoni vendéglátásaink során nem első ízben tapasztaljuk, hogy a nagyvilágba szétszóródott, szórványsorsban élő nemzettársaink mekkora türelemmel és milyen érzékenységgel kutatják és szárazzák ki a magyar vonatkozású történelmi dokumentumokból egykori eleink nemes cselekedeteit, és építik be a hasznosítható tanulságokat magyarságtudatunk épületébe. Dr. Száva Tibor-Sándor ezek közül is a jelesebbek közé tartozik.

Sylvester Lajos

*****

A két Zakariás és a Bodvaji-vashámmal Zakariás Antal (1804-1871)

Gyergyóban született 1804-ben, Zakariás Miklós és Szarukán Mária első gyermekeként. Kereskedőnek tanult, de hamarosan ipari menedzserre vált (úgy is hívták a háta mögött, hogy „Werkes”), miután 1838-ban az ő tulajdonába került a balánbányai rézbánya, amelyet nagybátyjától, Zakariás Istvántól és társától Simon Tódortól vásárolt meg. Hamar beilleszkedett Balánbánya bányászközösségébe, ahol irányítása alatt gyors fejlődésnek indult a kitermelés az 1840-es évektől kezdődőleg. Jókai Mór a „Fekete gyémántok” c. regényének megírásához Balánbánya történetéből meríti adatait egy részét és Berend Iván alakjában tulajdonképpen Zakariás Antalt személyesíti meg, aki ott lakott a munkások között, ugyanúgy